

Штука О. М., здобувач вищої освіти ННІ № 1, факультету № 2 НАВС;

Наукови й керівник: Мироненко В. П., професор кафедри цивільного права і процесу НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

КЛАСИФІКАЦІЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ

Значення класифікації цивільних договорів полягає в тому, що керуючись певними критеріями, ми можемо поділити договори на групи із схожою правовою регламентацією, що дозволить удосконалювати законодавство, кодифікувати його в потрібному напрямі. Оскільки договір є різновидом правочину, то класифікація договорів може проводитися за тими ж критеріями, що й класифікація правочинів (консенсуальні й реальні, платні й безоплатні, абстрактні й казуальні тощо). Але договорам властиві й певні особливості, що зумовлюють їх поділ. Так, за правилами формування змісту договори поділяються на іменні й безіменні. Іменні договори це ті, які мають легальну назву, представлені в ЦК України або в інших нормативних актах, що визначають їх поняття, коло прав та обов'язків сторін (закони “Про лізинг”, “Про оренду державного та комунального майна”). Безіменні договори безпосередньо законодавством не регулюються, але сторонами на практиці застосовуються (агентський договір, інжиніринг тощо). Подальший розвиток товарно-грошового обігу обумовлює появу нових за змістом цивільно-правових договорів, які поступово з безіменних перетворюються на іменні. Так, в ЦК УРСР 1963 р. з'явився раніше невідомий вітчизняному законодавству договір довічного утримання. В новому ЦК України окремі глави відведені безіменним раніше договорам, які поступово отримали

визнання і самостійне значення в цивільному обігу - договори факторингу, франчайзингу, ренти [1, с. 76].

За ознакою розподілу прав та обов'язків між сторонами розрізняють односторонні та двосторонні договори. В односторонньому договорі одна сторона має лише суб'єктивні права, а інша - лише суб'єктивні обов'язки (договір позики, дарування). У двосторонніх договорах права і обов'язки покладаються на обидві сторони (купівля-продаж, поставка).

Цивільному праву відомі договори на користь третьої особи. Прикладом такого договору є договір змішаного страхування життя, за яким у випадку смерті застрахованого, страхова сума виплачується вигодонабувачеві - зазначеній в договорі третій особі.

Розрізняють також договори комутативні та алеаторні. Комутативні договори - це договори, при укладанні яких сторонам відоме співвідношення та обсяг прав і обов'язків сторін. Так, при укладанні договору купівлі-продажу, покупець передбачає, що за передану продавцю конкретну суму грошей він набуде у власність передбачену договором річ. А продавець відповідно розуміє, що замість майна, яке він втратить, він отримує певну суму грошей. Більшість договорів в цивільному праві - комутативні. Алеаторні договори - це договори на ризик, тобто при укладанні договору сторони не можуть чітко визначити межі виконання своїх обов'язків, а втрата чи збагачення однієї із сторін залежить від випадку. Так, при укладанні договору довічного утримання не можна визначитися, для кого він вигідний, оскільки смерть відчужувача може припинити договір через день, а може і через тридцять років. До алеаторних можна віднести й договір страхування майна, оскільки настання страхового випадку і, відповідно, виплата страхового відшкодування від волі сторін не залежить.

Розрізняють також договори комерційні і фідучіарні (довірчі) [2, с. 384]. До останніх можна віднести безоплатний договір зберігання, доручення. Сторона, яка укладає договір, повинна бути впевнена в порядності контрагента. У ЦК України, закріплені нові види договорів: публічний договір, договір приєднання, попередній договір. Публічним визнається договір, в якому однією із сторін є підприємець, що взяв на себе

обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до нього звертається. До таких організацій відносяться підприємства роздрібною торгівлі, зв'язку, транспорту загального користування, медичні установи тощо. Підприємець, за загальним правилом, не повинен надавати переваги одній особі перед іншою щодо укладання публічного договору. Умови публічного договору (ціна товару, робіт, послуг) повинні бути встановлені однакові для всіх споживачів. Виключення допускається, якщо законодавчим актом передбачені пільги певним категоріям споживачів (інвалідам та ветеранам війни тощо) [3, с. 94]. Договір приєднання - це договір, умови якого визначені однією із сторін у формулярах або в інших стандартних формах і можуть бути прийняті іншою стороною шляхом приєднання до запропонованого договору в цілому. Особливість цього договору полягає в тому, що його умови і зміст розробляє і формулює, як правило, сторона, що передає товар, виконує роботу, надає послуги й посідає монопольне або домінуюче становище на ринку. Споживач же може або укласти договір, погодившись із запропонованими йому стандартними умовами, або ухилитися від укладання договору. Здебільшого споживач, який зацікавлений у виконанні певної роботи чи послуги, в силу монопольного становища контрагента не має можливості відмовитися від укладання такого договору. Договори приєднання використовуються, зазвичай, підприємствами транспорту, зв'язку, побутового обслуговування, кредитними, страховими організаціями у відносинах із споживачем. Попередній договір - це правочин, за яким сторони зобов'язуються укласти в майбутньому договір (наприклад, щодо передачі майна, виконання робіт, надання послуг) на умовах, передбачених попереднім договором [4, с. 217]. Попередній договір має бути укладеним в письмовій формі. Він повинен містити умови, які б дозволили визначити його предмет й інші істотні умови основного договору, строк, протягом якого сторони зобов'язані укласти основний договір. Сторона, яка необґрунтовано ухиляється від укладення договору, передбаченого попереднім договором, повинна

відшкодувати іншій стороні заподіяні збитки, якщо інше не передбачено законом чи договором.

Договір про наміри (протокол про наміри) не породжує цивільно-правових наслідків, якщо в ньому прямо не виражено волі сторін надати йому сили попереднього договору. У законодавстві, в юридичній літературі широко вживається термін “господарський договір”, під яким розуміють ділові правочини між суб’єктами господарювання щодо розподілу між ними кореспондуючих господарських прав та обов’язків, необхідних для досягнення мети. Цим поняттям традиційно охоплюється частина цивільно-правових договорів, які укладаються юридичними особами - суб’єктами господарської діяльності (договір поставки, договір підряду на капітальне будівництво, договір оренди).

Система цивільно-правових договорів за юридичною та економічною ознаками може бути побудована на тих же засадах, що і система зобов’язань, які виникають із договорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільне право України. Заг.част. Загальні положення. Особисті немайнові права фізичної особи. Речове право. Спадкове право. Загальні положення про зобов’язання і договори: Підручник /За ред. І.А.Бірюкова, Ю.О.Заїки. - 2-е вид. Змін. та доп. - К. : КНТ, 2008. - 478 с.

2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України /за ред В.М. Косака. - Вид 2-е змін. і доп. - К. : Істина, 2008. - 990 с.

3. Цивільне право України: Навч.посіб. /Одеська нац.юрид.акад./За ред. Є.О.Харитоновна, Н.Ю.Голубевої. - К. : Істина, 2009. - 274 с.

4. Цивільне право України: Навч.посіб. МОН /За ред. Р.О.Стефанчука. - К.: Правова єдність, 2009. - 532 с.